

Рыгор НЯХАЙ

СЯБРОўСКАЯ СПОВЕДЗЬ

Пімену ПАНЧАНКУ

Мы кветкі дэрылі дзясучтам, У пухках шукалі спакое, І раптам—трывожная дата, Паклікалі хлопцоў на бой...

23 жніўня спадчыца 50 гадоў Пімену Панчанку. Праўдзіна Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру віншаванне.

«Дарагі Пімен Емяльявіч! — гаворыцца ў віншавальным адрасе. У дзень твайго спаўнення 50-годдзя годнага вітаем ад усёго сэрца відавочна цыбе, выдатнага паэта, слаўнага грамадзяніна, цудоўнага чалавека.

Лісь правільна абраў для твайго нарадзіннага год 1917. Прычыны новага жыцця, што было абвешчана ў гэтым некампаным годзе, сталі непарушнай асновай для тава дзейнай жыццёва-грамадзянскай асновай года.

Мядомам табе, дарагі Пімен Емяльявіч, влівацца новага шчасця, здароўя, многіх сонечных год, новых кніг на славу і карысць савецкай літаратуры».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» ад імя бацькоў свайго года ад гэтых віншаванняў і вясельнага юбіляру ўсёго налічанага з жонкай і творцамі.

ДАРОГА БЕЗ ПРЫВАЛАЎ

ПІСЬМЕННИК ЗА РАБОЧЫМ СТАЛОМ

буўнымі... Не забуду сустрэч, нештаматкі, на жал, з Янкам Купалам, бядсад за сталом у Якуба Коласа.

Сягоня, як зоры на небе засваціла, і месяц з-за хмары нахмуранай вышліла. Націнам сэрцавымі вайняй Малдэльшым Паўмора зачэрпну ў Піншчыну вышліла.

І вось цяпер гартаў і старыя армейскія газеты — і яшчэ раз успамінаў выдатныя, з гневу і муніаці вылітыя, шымаўляны і графічна прадэманстраваны вершы Панчанкі гадоў Вялікай Айчыннай вайны.

Пімен Емяльявіч расказвае як наліліна цылер унавіліць дзельна пазізі, былі сустрэчы. Паміць усёго не ўтрымае, а яго архівы (жока, ірыку і гучна назва вялікім стосам розных папер) гінулі ажно два разы — вайна базілітас на загубіла недзе многія рукапісы, запісы, накіды, дакументы.

Пімен Емяльявіч успамінае Калінінскі. Паўночна-Заходні фронт, работу ў газеце «За свабодную Беларусь».

І тут жа ён пераходзіць да сённяшняга дня, да пазізі наогул.

— Што гадоўнае для паэта? Талент, вера і часнасць. Памойму, з гэтых трох рэчаў і складаецца паэт. Вера і часнасць — гэта ж яна аснова для ўсёго. А вось што такое талент? Мне здаецца,

гэта спачатку захалленне. Захалленне ўсім наваколлем, людзьмі, дрывамі, птушкамі, небам, кветкамі, ветрам. Потым прыходзіць жаданне падызліцца з другімі, бо я — «нештачка ведаю», «нештачка пачаю». І пасля ўжо — велічце, што сказаць, і ўмненне сказаць. Талент, безумоўна, развіваецца, пазізілітася. І таму падобнае. Але калі не будзе захаллення (у шырокім сэнсе слова) — пазізі не будзе, бо халодная яна быць не умее.

— У апошні час, — прыгадвае Пімен Емяльявіч, — шмат гаварыць пра інтэлектуальнасць пазізі, проза. А я б ставіў пытанне інана. Я б гаварыў пра інтэлектуальнасць асобы пісьменніка. Калі не будзе інтэлектуальнасці асобы, няма чаго і заікацца пра інтэлектуальнасць яго твораў. Толькі трыба ўсё разумець не злешіне, не фармулява. А то некаторыя наўстаўляюць у вершы Рукейскаў, Зінштэйнаў, — і думаюць, што ліна вуль іна сучасны і інтэлектуальны. А Меліж, во хараў у «Людзях на балоне» такое ўсё старое, адвечнае, а як на-навава, як інтэлектуальна напісаў. Нельга спрачацца. У нас у пазізі ёсць самазаваня прадэманстраваны традыцыі Купалы і Коласа. Ім здаецца, што іх даволі прытыгваюць творы традыцыйныя, «ява народнае». На маю ж думку, самы лепшы прадэманстраваны традыцыі Купалы і Коласа ў сённяшняй нашай пазізі — Максім Танк з яго «каласічным» і вольнымі вершамі...

Я звяртаю ўвагу на цэлы сток кніжак маладых паэтаў, які заўважылі нававалі стала. Чытаю, — усміхаецца П. Панчанка. — І як саратар прадэманстравана Саюза пісьменнікаў, і як былі рэдактар часопіса «Маладоцтва», і як паэт. Многае падбаірае. Вось, напрыклад, новыя кніжкі Рыгора Барадудзіна, Анастасіі Вярцінскага, Цікава, сталіны абароні. Думою, што на гэтых хлопцоў можа смела ўскладаць самыя вялікія надзеі. Ды ўрашце, ява іна маладыя? Па-роўна ўжо заборць ад іх, ды і ад іна, гэта званіне... Вырасла дала паледа сапраўды маладых, якім на дышчаль з хвосцікам. Шмат здольных. Вось толькі не халае некаторым, як мне здаецца, інаваці. Часамі сёй-той кідаецца ў натуралізм. А натуралізм, памойму, пазізі супрацівае. У прозе яшчэ яго можа некае хітра схаваць, апраўдаць, а ў пазізі ён чужы абсалютна. Вукавааая і тэматыка ў самых маладых. Або космас, або вёска. Трыба запавяць прамежак паміж імі...

У калідоры раздаецца тэлефонны звянок. Пімен Емяльявіч выходзіць, а я, пакуў і размаўляю па тэлефоне, гляджу яго кнігі. Міхаіл Святлоў, «Вершы і песьні». Надпіс: «Пімену Панчанку — всегда любимому». Эдуардас Межалявіц, «Карусель». І Доргому беларускому друку, большому поэту Пімену Панчанку.

Толькі маё, інтымнае гэта? Не! Праз верш «Зварот» (безд у Панчанкі і маінашын, ведаю, — справа не ў гэтым) мне добра бацьчына злінісць пачуццў паэта з пачуццўмі народа, радасць яго радасці і боль яго болу, тая дудова янасць, якую можа назваць і вострым адчуваннем сучаснасці, і грамадзянскай ірыкай, і яшчэ як-небудзь. І — ўсё будзе не так, неадкладна. Можна хіба народнасць падзьдзе найбольш. Не ў сэнсе звання, а па сутнасці. Так мне здаецца. Прыемна, што не толькі мне, а многім.

Разам з многім, яму патрэбен твой светлы талент, твая часамі лішня пахмуранасць, нібыта нават без прычыны злоснасць, тва развага і мужнасць, што не любіць азрацтва, тва маладая, неперажоная, парой ажно дзіцячая — вострота думкі! — усмешка, разам з многім хачу, дружа Пімен, і я — чалавек як і ты, а старэйшы за цябе на цэлы дзевятнаціц дзён — сказаць не святоніца, а сяброўскія словы: Жыві, працуй і смеіся!

Таносенька, выдадзена на рускай мове ў Ташкенце ў 1942 годзе, кніжка Якуба Коласа «Голас зямлі». Надпіс рукой народнага песнера: «Дасканаламу, талентаўтаму паэту Пімену Панчанку на памяць»...

— Турботы, нават перад адпачываннем. Не даць спакою... Да вершаў няма калі дабрацца. — Пімен Емяльявіч мівае на рукамі на сталі і лагатаў, — Сабралася ўжо цэлая кніжка, накідаўшы ўчарне, амаль гатовыя. А давесці ўсё да ладу часу няма. То дэпутатскія справы — я ж дэпутат абласнога Савета, то саратарскія ў Саюзе пісьменнікаў, то сустрэчы з чытачамі. А вершы чакаюць. Але дабрэўся...

І зноў заскакалі чарыяны ў яго лагодных блакітных вачах. — Я накіп. Прыкмы палець пачама. У жыцці неас ўсё так складвалася, што дзень заняты шыдымі клопатамі, абавязкамі. Для вершаў астаецца ноч. Хай не крэдуюць...

— За аном годзе Ленінскі працяў — гадоўна магістраль сталіны, але Пімен Емяльявіч не звяртае на гэты ўвагі. Здаецца нават, што яму было сумнава і наўваціла без гэтага гуду. Ён наўваціла да айна, студзе праспект — і мне ўваціла, як ночу ён сціхліца над чыстым аркушам паперы і прысхуюава да сабе самота, да свайго сэрца, у якое ўвацілаас так многа радасці і трагедыі нашага веку.

— Я не задаю яму многіх пытанняў, ява так і прасіцца з рэспубліканскага бланкета, — аб грамадзянскай пазізі, напрыклад. На іх ён адкаваў творчасцю, спамі бесамірацісмымы высока грамадзянскай вершамі.

Мне прыгадваюцца радкі з дудовай кніжкі П. Панчанкі «Шры сцягне маланан» — аб пачатку вайны, аб героях, якім наліліна паміраць, і аб сённяшніх салотах:

Сябро мае, Прашу ішоў паліць: Зымлі яшчэ баліць. І мне баліць.

Так, паэту Панчанку баліць усё, што робіцца на свеце, што гудзе ў людскія сэрцы. Таму траіць дудоваваньня, тая я, б сказы нават нероўна многія яго вершы, таму такі непрымырым ён да фальшы і кан'юктур.

— Мне здаецца, — гаворыць Пімен Емяльявіч, — трыба або палець толькі праўду, альбо зусць не пісаць.

...Іду па Мінску, любімаму і аветаму Панчанкам, успамінаю яго радкі, яго словы. А ён дола, абравааца ў дарогу, відаць, хітрава ўсміхаецца і паўтарае — з новага верша:

Плываюць, міля, плываюць, Што нехта ў круж марне, Што сатнуў, Што аябавіла на пландрыне І правядзіла падлітку...

Ён ужо зноў у дарогу. Як і належыць паэту...

Генадзь БУРАЎКІН.

СУСТРЭЧА СЯБРОЎ

У нідзею, 20 жніўня, ў Рэспубліканскім доме мастацтваў адбылася сустрэча каленітву Маскоўскага драматычнага тэатра імя А. С. Пушына з работнікамі мастацтва беларускай сталіцы. Ад імя тэатральнай грамадскасці Мінска гасцяў вітаў гадоўны рэжысёр тэатра імя Янкі Купалы Б. Зрын.

Аб творчым абычым тэатра, аб яго новых работах расказаў гадоўны рэжысёр тэатра імя Пушына народны артыст РСФСР Б. Равенскіх.

На сустрэчы выступілі рэжысёр пушынінскага тэатра А. Рамоз, гадоўны рэжысёр рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горькага А. Даброш, тэатральны крытык Г. Колас.

У заключэнне пушынінцы паказалі ўрыўкі са спектакляў, што ўжо ідуць на сцэне тэатра, і з будучых, над якімі каленітву яшчэ працуе. Гасцям былі паднесены навіны і сувеніры.

Гушчар лесу пахне чаборам і мядом, Жылкія настоме смалістыя. Там возера Свіцязь, ян шыбіна ідуць, Ляжыць паміж дрэваў цясніны.

«СНОС И ПЕРЕДЕЛКА ЗАПРЕЩАЮТСЯ...»

І раптам заўважаю на дубе надпіс: «Государственный комитет Совета Министров БССР по охране природы Памяткі прыроды республіканскага значэння «Дуб двохіны» Свіцязьскае ла-о Квартал № 16

Охраняется естественное Изменение естественного состояния, снос, переделка и порча запрещаются. Прочтуть также и на души ставе горке и прыко, неват Белоча. Ні-

Шчыра кажучы, мне даўно хацелася адрнуць за рабочы стол Пімена Панчанкі. Не для таго, каб знайсці ў звычайных рэчах на ім нейкі таяны, высокі сэнс; не для таго, каб пераканацца, што і ў Панчанкі вершы маюць чарыяны, бязлітасна скрамсаючы і на некалькі разоў перапісаныя, — а проста, каб крайком вока убачыць лабараторыю майстра. І вось ён перада мной, гэты стол — вільні, прасторны. Дамаргачына і трохі бязлітасна суседнічаюць на ім газеты і рукапісы, раскравыя кнігі і прываенныя, а далейшы падарожкаў сувеніры, песьмы і бутэлькі з лямпачкамі. (Сэрца ў сапраўдных паэтаў рана знаёміцца з урачамі). Каля яго, проста на падлозе, вільні стос часопісаў — самых розных, літаратурна-мастацкіх, спецыяльных (безд нават «Совetskое радио і телевидение»). Упрыткі да стала — паліцы з кнігамі, канана. Каля каліны — радыёпрыёмнік... Рабочы кабінет, дзе з тысячы тон славаеіны руды ціха і непрыкметна для многіх вышліваецца тое трапятное і звонкае, усмешлівае і гарачае слова, якое заўсёмі панчанкаўскім...

Мы сядзім з Піменам Емяльявічам, гутарым, і ён старанна адводзіць гаворку ад пытанняў свайго творчасці — то пачынае паказваць віды Нью-Йорка, дзе ён быў на сесі Генеральнай Асамблеі ААН, то расказвае пра Афрыку, якая яшчэ і зараз часта вяртаецца ў яго вершы, то хацеецца за прачытаную кнігу, гартае яе і вочы яго раптам агарэаюцца, і ён ускурае з краска:

— Столікі цікавага адкрываліся саканана!.. Вось Чэкаў. «Вайна з сачаннадрама», яшчэ тое-сёе вядома. А яго дэкарыя націна, запісы нейкія карыстаюцца асабліва папулярнасцю. А калы ў іх розных думак, тонкіх замалёваў! Вось паслухай:

«Есць людзі, якія гавораю любіць увесць свет, калі ў усёго свету будзе адін твар — і твар менавіта іх цывілізацыі. Але навокіць з любоўю мя, здаецца, далёка не пайшлі, паспрабуйце узвуча за справу з другога канца. Куды болей радасці любіць цыбе свет за тое, што ён тымаабачыны і ўсёды розны, а потым абвешчаны: Хлопцы, калі ўжо нам так прыемна глядзець адно на аднаго, створым Лігу Нацыяў! Але толькі, чорт пачынае, калі гэта будзе нават у сабы, што слоў адносіцца, са сваймі звычкамі і скурны і мовы, са сваймі звычкамі і культурай, а калі і раба, ды бог з ім, хай будзе і са сваймі богам; бо ўсялякую асаблівасць твора любіць таму ўжо, што яна ўзбагачае жыццё».

Ён па-халачкоўска радуча рожная удала знаходзіць, трыпану названню Чэкаў, смукце іх, нібыта хваціцца ім, як быццам напэўна ўсё гэта яго вельмі блізка і даўні сябра. Потым пачынае гаварыць пра Шэкспіра, пра здаўнаўчае, неверагоднае ўмненне Драма-турга сутыкаць характары, перамяжоўваючы высокае і нізкае, трагічнае і камічнае...

Але я, памятаючы пра свой журналісцкі абавязак, удучыўшы момант, усё ж стаю да пытанне, якое першым нёс у сваім бланконе ў дом на вуліцы Янкі Купалы:

— Над чым вы зараз працуеце? Пімен Емяльявіч на хвіліну змучае, быццам думае аб нечым, і ўзімае свае добрыя, а хітравааца і чарыяны, вочы, усміхаецца: «Пішу прозу. Аўтабіяграфічную аповесць заканчаю. Павіна быць аркушаў шасць. Канчатковай назвы яшчэ няма. Адым словам, жыццём. Перажыць і пачынаць давацца ўсё ж няма. Хочацца нека разабараца ва ўсім, асабавяць шлях-дарога. А яны мяне сутыкалі з людзьмі цікавымі, неза-

СОСНЫ І СОНЦА

Янка БРЫЛЬ

Васной сорах чацвёртага года ў нашу партызанскую радучую трапіў з Вялікай зямлі нумар часопіса «Беларусь», дзе быў надрукаваны першы для мяне верш Панчанкі «Вона снівае». Шчыра кажучы, не вельмі памятаю ўражанне ад гэтага верша. Больш помніцца дзіўнасць, што імя, якое спалучалася дагэтуль з радзімай, а інае і само здавалася дэспісам на часу свайго бытавання, імя гэтае — Пімен — стала перад прызваннем маладога, як мне казалі, паэта, афіцэра-франтавіка, вясёлага, нават крыў забудзівага хлопца...

Сапраўднае знаёмства з паэзіяй Панчанкі прышло пазней. Гэтае юбілейнае слова я шчы ў летнім, сонечным лесе пад Мінскам, тут, на дхлінах паянках і сцекках, думою пра Пімена, перачытаваю яго некааторыя вершы. І таму мне лятчэй, яшчэ яго ўдучаецца тое, ужо далёка, гістарычнае лета, калі Наўваціла пунча два тыдні не спала ад гуду гармат.

З гэтым магутным, неспічаным гудам у усходу ішоў вывазленне. Маладзенькі наборшчык нашай друкарні — цяпер сядзіць дырэктар вясковай дзясцігодкі, а яшчэ публіцы, сміяшлівы падлетак — крадком узлазў ноччу на хрыбет зямліны і доўга стаў там — ці то заснуўшы ў даўно і горка чананы гуд, ці то выгледваючы, калі ж яны, таварышы, прыдуць: цяпер ці пад раціну?..

Урані перад зямлінага густа сталі, нібы знарок тут сабраліся, гонія, шчыкі сосны. У гэтым гуде, у гэтым сонцы, помніца, сосны былі не звычайныя — мусяць найпрыгажэйшыя ў маім жыцці.

Праз адчужыненія дзверы з радасці чулася радзіна. Я не змог яго сдуць пры людзях, вышліў і адшыбоў, нават лёт-вачыма ў верас... Радзі я ўжо не чуў. Там была нейкая песьня, ці што. А сядзі, пад сонца, я вынес глыбока сардэчную муоўку слоў, вільні свет пачуццў — мах да шчаслівага болу, да радасных, настрыяных сяд... Гэта быў верш «Зварот». Ён пачынаўся соснамі, што сталі навокал мяне, канчуса прызаннем у любві да Радзімы, любві, якую мя адчуваў тады, здаецца, на ўсё галюва...

Дваццаць чацвёрты год пайшоў з той раніцы, а вось яна жыве, зноў узвучае ў памяці сэрца, як непаўторны, адзіны, адзін з самых светлых момантаў жыцця, дудова, царам сапраўднай пазізі спалучаны са словамі:

Асхну твае слезы, Злічваю твае раны, Кожны лёт тва распрасіў рукою старыня, Узіму з палітчыцаў твае гарэды я,

На інавін і смешнай звычцы Мы сабе юнакім лічым. Ні сабе юнакім лічым. Кічам мя сабе юнакім, Акі чужыя лічым гадоў! Перастелімі жалудамі Апдавоць са ступам на дол.

Дарагая мая Беларусь! Дваццаць чацвёрты год... За гэты час, немалы і няскупа насычаны, я паспеў, калі ўспамінаю ад самага пачатку. І прачытаць усё напісанае Панчанкам за папярэднія гады, мне не вядома па волі лесу, і пазнаёміцца з капітанам у чорнай скуранцы, што, як новы Пятроў, вярнуўся ў зруйнаваны Мінск з далёкай, легендарнай Персіі. Наспелі мя і папрацаваць у адной радасці, і злёгка, з-за маладосці, пазабудзівацца. Пасля бывал разам і над бланкітным Ядранам Басня Далмацыя, і над вечным, сонечным дажджом Ніа-Урагвал, і на ташкенцкіх ашчэнтры гарскага вадаспаду, і на ташкенцкіх ашчэнтры ўрагвал, і на існаста хадзілі на сцэнах і альпінісцкіх лугах паўночнага Якутава... Многа перагаворана разам, дома і ў людзях, янама і перадумана пра адно і тое ж. Шмат і не дагаворана, не выказаана, натуральна пачынаў «ў падзясці» думак і пачуццў, што аднаюць людзей, патрабных адзін аднаму.

Дваццаць чацвёрты год я чытаю Панчанку, перажываю яго і ўзлётны, і роўнады і спады (што ж, дыялектыка), упарту дчу, што ён усё вільча як след не адзіныя, і ў нас, і за межамі Беларусі, шчасліва веру, што ён, як сапраўды мастак, увесь яшчэ не раскрыўшы, што нас яшчэ чакае радасць не адной сустрэчы з яго нероўным і мудрым, пашчотным і вострым радком.

І часта да мяне, то адным, то другім, то аркім, то ярчэйшым напывам вяртаецца тая ваенная раніца — з медыаствольнымі соснамі ў сонцы пазізі, з грымным і справядлівым гудам гармат, з маім, на ўсё жыццё глыбокім, хваленнем...

Толькі маё, інтымнае гэта? Не! Праз верш «Зварот» (безд у Панчанкі і маінашын, ведаю, — справа не ў гэтым) мне добра бацьчына злінісць пачуццў паэта з пачуццўмі народа, радасць яго радасці і боль яго болу, тая дудова янасць, якую можа назваць і вострым адчуваннем сучаснасці, і грамадзянскай ірыкай, і яшчэ як-небудзь. І — ўсё будзе не так, неадкладна. Можна хіба народнасць падзьдзе найбольш. Не ў сэнсе звання, а па сутнасці. Так мне здаецца. Прыемна, што не толькі мне, а многім.

Разам з многім, яму патрэбен твой светлы талент, твая часамі лішня пахмуранасць, нібыта нават без прычыны злоснасць, тва развага і мужнасць, што не любіць азрацтва, тва маладая, неперажоная, парой ажно дзіцячая — вострота думкі! — усмешка, разам з многім хачу, дружа Пімен, і я — чалавек як і ты, а старэйшы за цябе на цэлы дзевятнаціц дзён — сказаць не святоніца, а сяброўскія словы: Жыві, працуй і смеіся!

Гушчар лесу пахне чаборам і мядом, Жылкія настоме смалістыя. Там возера Свіцязь, ян шыбіна ідуць, Ляжыць паміж дрэваў цясніны.

Недаўна выдавецтва «Беларусь» выпусціла ў свет кнігу В. Міхайлава і В. Раманоўскага «Нельга дараваць» — аб жыхавых злінісцях гітлераўскіх фашыстаў ў адносінах да італьянскіх ваеннапалонных на тэрыторыі Беларусі.

Італія ўступіла ў вайну супраць Савецкага Саюза на баку фашысцкай Германіі. Дыктатар Мусаліні мёрць аб адрамізіні Рымскі імперы шляхам давоу чужыч з-спраў на Усходні фронт італьянскіх экспедыцыйны корпус з трох дывізіяў і аднаго легіона чорнабумашчыкаў. Іх каманды і гарнізоны былі размешчаны на Украіне, у Беларусі, у Літве.

Веручы прыклад з Гітлера, Мусаліні абвешчаву сваю народную пунію разгром Савецкага Саюза за некалькі месяцаў. Ён сівярдаваў, што паход італьянскіх салдат на Усход будзе лёгкай прагулкай. Уступленне Італі ў вайну стала цяжкай трагедыяй для ўсёго італьянскага народа. Гітлераўскае камандаванне кідала італьянскіх экспедыцыйны корпус на самыя цяжкія участкі фронту, тысячы італьянцаў не вярнуліся на радзіму, тысячы маіарок, жонок, сясцёр да гэтага часу плачуць па сваіх загінуўшых блізкіх.

Пасля капітуляцыі Італі салдаты і афіцэры італьянскай арміі, якія адмовіліся ваяваць на баку фашысцкай Германіі, былі часткова расстрэляны або інтэрніраваны ў лагерах для ваеннапалонных. З Грэцыі, Паўднёвага Шпіра, Албаніі, Югаславіі ішлі на ўсход пазізі з італьянскімі новолічымі ў фашысцкія канілагеры, размешчаныя ў Польшчы, у Беларусі, на Украіне. Тысячы італьянцы загінулі ў канцэлагах ад холаду, голоду, дзедкаў і знішчаваючых працы.

Кожны дакумент, кожная фатаграфія, прыведзеныя ў кнізе, — гэта выкрэск гітлераўскай абшчына, якія па-верачу абышоўліся не толькі з савецкімі людзьмі, але і са сваймі былымі саюзнікамі.

У кнізе прыведзены шматлікія загады і інструкцыі германскага камандавання ў адносінах да італьянскіх ваеннапалонных. Так, у циркулярах імперскага міністэрства гаспадаркі гаворыцца аб выкарыстанні італьянцы выключна на цяжкіх работах.

Вызвалення з гітлераўскага палону італьянцы Ажуліо Умберто Чараджыюлі, Джузэпе Біаджо Луазерыні і Энні Кона расказвалі, як гітлераўцы вадзілі палонных з лагера на работу ў Мінск. Знісцілім людзям ішоўдэна даводзілася рабіць 14—15-кіламетровыя пераходы. Пасля неспелі-

Р. ФАТУРМАС, загадчык аддзела партызанскага руху Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ» Янка Брыль, збор твораў у чатырох тамах. Том першы. Да 6 п. н. быў. Аповяданні розных гадоў. Выхада пасла. Атавалданы пра дэчкі. Мастак М. Шырокая. 1967 г. Тыраж 7 000 экз. 444 стар. Цана 84 кап.

Янка Брыль. Збор твораў у чатырох тамах. Том другі. Аповесці і нарысы: Сірочы хлеб у сям'і. Граніца. Неманскія калоды. На Бястрыцы. Сэрца муніцыпалітэту. Пар-трэт старыняга таварыша. Апошняя сустрэча. Мастак М. Шыро-

М. Пяркі. У сям'і братніх літараў. На рускай мове. 1967 г. Тыраж 1 000 экз. 188 стар. Цана 67 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «НАВУНА І ТЭХНІКА». М. Пяркі. У сям'і братніх літараў. На рускай мове. 1967 г. Тыраж 1 000 экз. 188 стар. Цана 67 кап.

Перш, чым прыйсці ад пісьменніка да чытача, кніга праходзіць доўгі шлях. Над ёй працуе рэдактар, мастак, карыктар, наборшчык, вярстатшчык, брошуроўшчык і людзі многіх іншых прафесій. Імёны некаторых з іх, які імя аўтара, таксама трапляюць у кнігу, але толькі ў ле змяшчана дадзены на апошняй старонцы і таму, звычайна, застаюцца па-за ўвагай чытача.

Імя Анастасіі Васільевы Сачковай таясама значыцца ў зыходных дадзёных многіх кніг, што вышлічыны ў свет выдавецтвам «Беларусь». Анастасія Васільева — карыктар. На гэтай пасладе ў выддачце яна працуе амаль паўтара дзясціна гадоў. Праз яе рукі, дакладней, «праз яе вочы» прайшлі дзясціны кніг.

Міхась Машара. Зямельчыны словы. Мастак М. Савіцкі.

